

Marek Świerczyński^{a)}

 <https://orcid.org/0000-0002-4079-0487>

Sztuczna inteligencja w prawie prywatnym międzynarodowym — wstępne rozważania

Abstract: The legal effects of the use of artificial intelligence algorithms need to be assessed not only at the level of national law, but also at the level of private international law. The initial point of assessment is to determine the law applicable to legal events related to artificial intelligence. The conflict of laws analysis of artificial intelligence also allows to expand the knowledge about traditional private international law institutions, such as *ordre public* clause. The paper does not pretend to fully explain the issue of conflict of laws of artificial intelligence. Its aim is to make a preliminary verification of the conflict-of-laws methods based of existing instruments. The study aims to start an academic discussion on artificial intelligence in the context of the conflicts of law. It is important as legal events related to artificial intelligence algorithms are characterized by considerable complexity.

Keywords: artificial intelligence, conflict of laws, smart contracts, *ordre public*

1. Wprowadzenie

Skutki prawne zastosowania algorytmów sztucznej inteligencji wymagają oceny nie tylko na płaszczyźnie prawa krajowego, ale również

---

^{a)} Dr hab., Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.

kolizyjnego¹. Punktem wyjścia dla rozstrzygnięcia danego zagadnienia jest ustalenie prawa właściwego dla zdarzeń prawnych powiązanych ze sztuczną inteligencją. Ocena kolizyjnoprawna sztucznej inteligencji pozwala również pogłębić wiedzę na temat klasycznych instytucji prawa prywatnego międzynarodowego. Z. Radwański zauważył, że „*trudno znaleźć lepsze kryterium przydatności określonych koncepcji teoretycznych, jak przez konfrontację ich z nowymi zjawiskami społecznymi (...). Dobrze więc będzie zbadać, jakie koncepcje najlepiej odpowiadają owym wyzwaniom nowoczesności*”². Jest to istotne ponieważ sztuczna inteligencja nie jest technologią przyszłości, ale teraźniejszości³. Jest już wykorzystywana i komercjalizowana, a jej efekty stają się coraz bardziej namacalne i lepiej rozumiane.

Znaczenie dla dalszych rozważań kolizyjnoprawnych ma kryterium autonomiczności sztucznej inteligencji odnoszące się do możliwości wyboru najlepszego działania w celu osiągnięcia określonego celu, biorąc pod uwagę pewne kryteria, które należy zoptymalizować oraz dostępne zasoby⁴. Oczywiście autonomiczność nie jest jedynym komponentem omawianej technologii, ale jest jej istotną częścią⁵.

Dla potrzeb dalszych rozważań odwołuję się do definicji sztucznej inteligencji zawartej w Komunikacie Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów „Sztuczna inteligencja dla Europy” z 25.04.2018 r.⁶, zgodnie z którym: „termin sztuczna inteligencja odnosi

---

¹ C. Cath, S. Wachter, B. Mittelstadt, M. Tadde, L. Floridi: *Artificial Intelligence and the 'Good Society': the US, EU, and UK approach*, Science and Engineering Ethics 2018, Volume 24, Issue 2, s. 505—528; E. Palmerini, A. Bertolini: *Liability and Risk Management in Robotics*, w: Eds. R. Schulze, D. Staudenmayer: *Digital Revolution: Challenges for Contract Law in Practice*, Nomos 2016, s. 225—260.

² Z. Radwański: *Teorie oświadczeń woli w świetle najnowszych zjawisk społecznych — komunikacji elektronicznej i ochrony konsumentów*, w: *Prawo prywatne czasu przemian. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Stanisławowi Soltysińskiemu*, Poznań 2005, s. 253.

³ M. Brkan: *Do Algorithms Rule the World? Algorithmic Decision-Making in the Framework of the GDPR and Beyond*, w: *Proceedings of the 16th International Conference on Artificial Intelligence and Law*, London 2017, s. 3—8.

⁴ S. Russell, P. Norvig: *Artificial Intelligence: A Modern Approach*, Prentice Hall, 3rd edition, 2009.

⁵ Zob. szerzej w opracowaniach F. Pasquale: *The Black Box Society. The Secret Algorithms That Control Money and Information*, Harvard 2015; J. Loveless: *Online Algorithms in Highfrequency Trading. The challenges faced by competing HFT algorithms*, 2013.

⁶ *Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on Artificial Intelligence for Europe*, Brussels, 25.4.2018 COM(2018) 237 final.

się do systemów, które wykazują inteligentne zachowanie dzięki analizie otoczenia i podejmowaniu działań — do pewnego stopnia autonomicznie — w celu osiągnięcia konkretnych celów”. Powyższa definicja została następnie rozwinięta w dokumencie AI HLEG z 18 grudnia 2018 r.⁷: „Sztuczna inteligencja (SI) odnosi się do systemów zaprojektowanych przez ludzi, które, mając na uwadze złożony cel, działają w świecie fizycznym lub cyfrowym, postrzegając swoje otoczenie, interpretując zebrane ustrukturyzowane lub nieustrukturyzowane dane, wykorzystując wiedzę uzyskaną z tych danych i decydując o tym, jakie działania należy podjąć (zgodnie z wcześniej określonymi parametrami), aby osiągnąć dany cel. Systemy SI mogą być również zaprojektowane w taki sposób, aby nauczyć się przystosowywać swoje zachowanie poprzez analizę wpływu poprzednich działań na środowisko. Jako dyscyplina naukowa SI obejmuje kilka metod i technik, takich jak uczenie się maszynowe (czego przykładem jest uczenie się głębokie i wzmocnienie uczenia się⁸), rozumowanie maszynowe (obejmujące planowanie, ustalanie, przedstawianie wiedzy i rozumowanie, wyszukiwanie i optymalizację) oraz robotyka (obejmująca kontrolę, percepcję, czujniki i siłowniki, jak również integrację wszystkich innych technik w systemy cyberfizyczne”⁹.

Opracowanie nie pretenduje do pełnego wyjaśnienia problematyki kolizyjnoprawnej sztucznej inteligencji. Przeprowadzone rozważania nie mają na celu ustalenia statutu sztucznej inteligencji, ale dokonania wstępnej weryfikacji sposobów jego poszukiwania w oparciu o klasyczne metody i instrumenty. Opracowanie ma na celu rozpoczęcie w polskiej kolizjonistyce dyskusji naukowej dotyczącej sztucznej inteligencji. Zdarczenia prawne powiązane z algorytmami sztucznej inteligencji charakteryzują się znaczną złożonością. Przykładem są umowy zawarte przy wykorzystaniu algorytmów sztucznej inteligencji, wytwory stworzone przez sztuczną inteligencję (np. obrazy czy muzyka)¹⁰, bądź wyrządzone

---

⁷ High-Level Expert Group on Artificial Intelligence, *A definition of AI: Main capabilities and scientific discipline*, Brussels, 18.12.2018, <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/high-level-expert-group-artificial-intelligence> (dostęp: 28.12.2018 r.).

⁸ L. Rutkowski: *Metody i techniki sztucznej inteligencji*, Warszawa 2012, s. 185 i n.; M. Flasiński: *Wstęp do sztucznej inteligencji*, Warszawa 2018, s. 170 i n.

⁹ Por. P. Stylec-Szromek: *Sztuczna inteligencja — prawo, odpowiedzialność i etyka*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej, Organizacja i Zarządzanie” 2018, z. 123, s. 501.

¹⁰ R. Markiewicz: *Sztuczna inteligencja i własność intelektualna*, w: *100 lat ochrony własności przemysłowej w Polsce. Księga jubileuszowa Urzędu Patentowego Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2018, s. 1434 i n.

za pośrednictwem sztucznej inteligencji szkody¹¹. Poszczególne zagadnienia będą przedmiotem dalszych badań i opracowań naukowych¹².

Przy regulowaniu właściwości prawa współczesne prawo prywatne międzynarodowe posługuje się metodą wskazania, następującego za pośrednictwem norm kolizyjnych¹³. To one będą przedmiotem dalszych rozważań. Głównymi aktami prawnymi, do których się odwołam będą polska ustawa o prawie prywatnym międzynarodowym z 2011 r.¹⁴ oraz rozporządzenia unijne dotyczące prawa właściwego¹⁵: rozporządzenie Rzym I¹⁶ (zobowiązania umowne) i rozporządzenie Rzym II¹⁷ (zobowiązania pozaumowne).

---

¹¹ Zob. szerzej U. Pagallo: *The laws of robots: Crimes, contracts, and torts*, Dordrecht 2013; G. Halleve: *Liability for Crimes Involving Artificial Intelligence Systems*, Cham 2015, s. 21—25; L. Bosek: *Perspektywy rozwoju odpowiedzialności cywilnej za inteligentne roboty*, „Forum Prawnicze” 2019, Tom 2, Nr 52, s. 2 i n.

¹² W chwili publikacji niniejszego opracowania dostępna na rynku powinna być już dostępna monografia pt. „Prawo sztucznej inteligencji” pod red. M. Świerczyńskiego i L. Lai (wyd. C. H. Beck), która obejmuje bardzo szeroki i różnorodny zakres zagadnień prawnych związanych ze sztuczną inteligencją.

¹³ M. Pazdan: *System Prawa Prywatnego*, Tom 20A, s. 18, nb. 30.

¹⁴ Ustawa z dnia 4 lutego 2011 r. Prawo prywatne międzynarodowe. Dz. U. nr 80 poz. 432. Zob. szerzej M. Pazdan: *Nowa polska ustawa o prawie prywatnym międzynarodowym*, PiP Nr 6/2011, s. 18—29; J. Gołaczyński: *Wybrane zagadnienia na tle ustawy z 4.02.2011 r. — Prawo prywatne międzynarodowe*, „Monitor Prawniczy” Nr 11/2011, s. 573—576. Mimo pozostawiania poza zakresem unormowania ustawy istotnych fragmentów prawa prywatnego międzynarodowego, spełnia ona funkcję ustawy podstawowej dla tego działu prawa i reguluje go w sposób możliwie najdalej wyczerpujący, przyczyniając się przy tym do efektywnego działania prawa unijnego i międzynarodowego w Polsce. O zagadnieniach międzyczasowych nowej ustawy pisze M. Kłoda, *Zagadnienia międzyczasowe nowego prawa prywatnego międzynarodowego*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” Nr 2/2011, s. 530—575.

¹⁵ Mając na uwadze rosnące znaczenie kodyfikacji UE w obrębie p.p.m. — zob. Z. Fiorini: *The Evolution of European Private International Law*, ICLQ 2008, vol. 57, s. 969—984; M. Czepelak: *Międzynarodowe prawo zobowiązań Unii Europejskiej. Komentarz do rozporządzeń rzymskich*, Warszawa 2012, s. 30—31.

¹⁶ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady nr 593/2008 z dnia 17 czerwca 2008 r. w sprawie prawa właściwego dla zobowiązań umownych — „Rzym I” (Dz.Urz. UE L 177 z 4.07.2008 r. s. 6).

¹⁷ Rozporządzenie nr 864/2007/WE Parlamentu Europejskiego i Rady dotyczące prawa właściwego dla zobowiązań pozaumownych („Rzym II”). Zob. szerzej J. Pazdan: *Rozporządzenie Rzym II — nowe wspólnotowe unormowanie właściwości prawa dla zobowiązań pozaumownych*, „Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego”, T. 4, Katowice 2009, s. 23.

2. Sztuczna inteligencja a normy kolizyjne

Prawo prywatne międzynarodowe nie zajmuje się oceną moralną czy etyczną, jak np. tym, czy przyznać sztucznej inteligencji osobowość prawną. Ma konkretne zadanie do wykonania. Chodzi o odszukanie prawa właściwego w danym stanie faktycznym. Jak wskazał M. Pazdan, „przy użyciu norm kolizyjnych nie da się niczego ani zalegalizować, ani zdelegalizować”¹⁸. Dotyczy to również skutków prawnych wykorzystania algorytmów sztucznej inteligencji. Normy kolizyjne wskazują jedynie prawo właściwe. Nie mają na celu wartościowania systemów prawnych, ich porównywania, a tym bardziej dyskryminowania obcych rozwiązań¹⁹. Jest to niedopuszczalne, poza przypadkiem zastosowania klauzuli porządku publicznego (por. art. 7 ustawy z 2011 r.), którą należy jednak posługiwać się z dużą ostrożnością.

W prawie prywatnym międzynarodowym nie analizujemy ogólnie danego problemu abstrakcyjnie w oderwaniu od konkretnej sytuacji. Wymagane jest poszukiwanie „powiązań według istotności związku z danym systemem, nie zaś według z góry przyjętego schematu”²⁰. Chodzi o ocenę danego stanu faktycznego i odnalezienie właściwego prawa. Zadaniem prawa prywatnego międzynarodowego jest skierowanie nas do właściwego systemu prawnego, gdzie powinniśmy znaleźć rozwiązanie prawne.

Jak zauważa M. Czepelak, wskazanie prawa opiera się nie tylko na zasadzie najściślejszego związku, lecz uwzględnia ona także określone interesy kolizyjnoprawne, zwłaszcza interesy danego porządku prawnego, przede wszystkim pewność prawa²¹. Wskazanie prawa właściwego za pośrednictwem norm kolizyjnych powinno odpowiadać sprawiedliwości i pewności prawa²². Nawet więc jeśli pewne rozwiązania prawa obcego dotyczące sztucznej inteligencji budzą w nas *a priori* sprzeciw, przy czym może on bazować na tzw. uprzedzeniach technologicznych, to trzeba od-

¹⁸ M. Pazdan: *System...*, s. 22.

¹⁹ H. Yntema: *The Objectives of Private International Law*, „Canadian Bar Review” 1957, vol. 37, s. 721 i n.

²⁰ M. Sośniak: *Zobowiązania nie wynikające z czynności prawnych w prawie prywatnym międzynarodowym*, Katowice 1971, s. 57.

²¹ M. Czepelak: *Zasada najściślejszego związku jako reguła kierunkowa prawa prywatnego międzynarodowego*, „Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego” 2016, t. 18, s. 93.

²² M. Czepelak: *Między Hągą a Brukselą — w poszukiwaniu współczesnej wizji unifikacji prawa prywatnego międzynarodowego*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z Prawa Własności Intelektualnej” 2006, z. 96, s. 299—300.

nieść się do konkretnego zdarzenia prawnego, które jest przedmiotem rozstrzygnięcia. Jeżeli jest to ocena ważności tzw. inteligentnych umów (*smart contract*)²³ albo odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przy wykorzystaniu sztucznej inteligencji, to odmowa zastosowania normy kolizyjnej, np. z tego względu, że odrzucimy z góry jakąkolwiek możliwość wywołania skutków prawnych przez algorytmy sztucznej inteligencji, może doprowadzić do nieprawidłowych społecznie rozstrzygnięć.

Powyzszy problem w ogóle nie powinien mieć miejsca, jeżeli jesteśmy w stanie zidentyfikować konkretnego użytkownika czy producenta kierującego sztuczną inteligencją i przypisać mu wolę osiągnięcia danych skutków za pośrednictwem algorytmów sztucznej inteligencji²⁴. Z perspektywy prawa kolizyjnego znaczenie będzie mieć to czy chodzi o działania przypisywane bezpośrednio sztucznej inteligencji czy też użytkownikowi kierującego sztuczną inteligencją bądź też wytwórcy produktów zawierających sztuczną inteligencję.

Okoliczność, że w prawie prywatnym międzynarodowym brak jest bezpośredniego odniesienia do sztucznej inteligencji nie oznacza, że mamy do czynienia z luką rzeczywistą. Co najwyżej możemy mówić o tzw. luce pozornej²⁵. Problem ten rozwiązuje podjęcie odpowiednich zabiegów kwalifikacyjnych w celu określenia pojęć określających zakres danej normy kolizyjnej. Na przykład, rozważyć można objęcie sztucznej inteligencji pojęciem osoby prawnej, które opisuje zakres właściwej normy kolizyjnej.

Na tle polskiej ustawy z 2011 r. wykładni należy dokonywać metodą kwalifikacji funkcjonalnej²⁶. Oznacza to, że przy interpretacji wyrażen pojawiających się w normach kolizyjnych (np. osoba prawna) należy zastosować autonomiczne podejście. Zakłada ona wykładnię pojęć użytych w normach kolizyjnych prawa prywatnego międzynarodowego w sposób odpowiadający ich rozgraniczającej funkcji, bez konieczności krępowania się ich rozumieniem czy pojmowaniem poszczególnych instytucji prawnych przyjętymi we własnym (bądź obcym) prawie merytorycznym.

Taka metoda kwalifikacji wymaga odpowiedniego stopnia elastyczności. W dobie komplikacji współczesnego świata usztywnienie nie jest wskazane. Nie można niewolniczo trzymać się schematów, konstrukcji

²³ G. Governatori, F. Idelberger, Z. Milosevic, R. Riveret, G. Sartor, X. Xu: *On legal contracts, imperative and declarative smart contracts, and blockchain systems*, „Artificial Intelligence Law” 2018, vol. 26, s. 384 i n.; J. Wagner: *Legal Tech und Legal Robots Der Wandel im Rechtsmarkt durch neue Technologien und künstliche Intelligenz*, Wiesbaden 2018, s. 21; P. Venegas: *Guide to smart contracts. Blockchain examples*, Cambridge 2017, s. 5—7; I. Bashir: *Mastering Blockchain. Distributed ledgers, decentralization and smart contracts explained*, Birmingham 2017, s. 21—23 oraz 43—44.

²⁴ J. Wagner: *Legal Tech...*, s. 35.

²⁵ M. Pazdan: *Prawo prywatne międzynarodowe*, Warszawa 2017, s. 74.

²⁶ *Ibidem*, s. 79.

i definicji przyjmowanych we własnym prawie²⁷. Chodzi o funkcję, jaką te wyrażenia spełniają. Szczególnie ważne dla prawidłowej kwalifikacji w zakresie sztucznej inteligencji są badania komparatystyczne. Nie powinny stanowić przeszkody różnice w przyporządkowaniu poszczególnych instytucji prawnych przez obce systemy prawne. Przykładem jest tu potrzeba ustalenia ważności kontraktu zawartego przy pomocy sztucznej inteligencji.

Okoliczność, że dana sytuacja ma związek ze sztuczną inteligencją nie determinuje właściwości *legis fori* (prawa obowiązującego w siedzibie organu orzekającego w sprawie). W określonych sytuacjach możliwe jest zastosowanie prawa obcego, co oczywiście nie wyklucza zastosowania klauzuli porządku publicznego. Nawet jeśli nie zgadzamy się z określonymi rozwiązaniami prawnymi dotyczącymi sztucznej inteligencji (np. przyznania jej osobowości prawnej przez dany system prawny czy uznania danego systemu sztucznej inteligencji jako twórcy w rozumieniu krajowego prawa autorskiego), nie może być tak, że nasze organy będą uznawać wyłącznie prawa istniejące zgodnie z własnym systemem prawnym (a nie nabyte pod rządem obcego, bardziej liberalnego dla sztucznej inteligencji, systemu prawnego).

3. Jakie łączniki stosować w przypadku sztucznej inteligencji?

Ustalając właściwość prawa posługujemy się łącznikami²⁸. Łącznikiem jest kryterium, za pomocą którego następuje wskazanie prawa właściwego dla danego stosunku prawnego. Wyróżnia się łączniki personalne (odnoszące się do osób), przedmiotowe i subiektywne (wybór prawa). W przypadku sztucznej inteligencji korzystanie z tradycyjnych, często schematycznych łączników nie może być mechaniczne. Przy doborze

²⁷ Ibidem, s. 81.

²⁸ Jak stwierdza A. Maćczyński: „Wskazanie następuje za pomocą tzw. łącznika, czyli opisanego w normie kolizyjnej faktu (prostego lub złożonego), będącego wyrazem związku istniejącego między daną sprawą a jakimś państwem i obowiązującym w nim prawem. Fakty, będące łącznikami, mają charakter zróżnicowany, m.in. zależnie od tego, czy oparte są na okolicznościach dotyczących osoby, czy innego elementu sprawy, dla której ustala się właściwe prawo” — A. Maćczyński: *Statut personalny osób fizycznych. Refleksje „de lege lata” i „de lege ferenda”*, w: „*Leges sapere*”: studia i prace dedykowane Profesorowi Januszowi Sondłowi w pięćdziesiątą rocznicę pracy naukowej. Red. W. Uruszczak, P. Świącicka, A. Kremer. Kraków 2008, s. 305—306.

łączników należy dążyć do osiągnięcia kompromisu pomiędzy pewnością prawa (przewidywalnością właściwości prawa) a nakazem poszukiwania prawa najściślej związanego z podlegającym ocenie stosunkiem²⁹.

Uważam, że sztuczną inteligencję można powiązać z terytorium danego państwa, w szczególności jeżeli została powiązana z konkretnymi systemami informatycznymi. Pojawia się jednak wątpliwość, czy związek ten jest na tyle silny, aby uzasadniać właściwość danego prawa krajowego. Jako przykład można przytoczyć przypadek wyrządzenia szkody na odległość³⁰.

Czy rozwiązania należy więc szukać w amerykańskim prawie kolizyjnym? Założeniem amerykańskich teorii kolizyjnoprawnych jest zerwanie z mechanicznym stosowaniem łączników na rzecz indywidualizacji rozstrzygnięć. Polega to w szczególności na analizowaniu zadań konkurujących systemów prawnych (metoda kolizyjnoprawnej analizy celowościowej). W rezultacie zamiast jednoznacznych norm kolizyjnych dokonywana powinna być indywidualna analizy okoliczności każdego przypadku³¹. Częstym skutkiem zastosowania takiej metody jest uprzywilejowanie własnego prawa (*legi fori*)³².

Pozytywnym wnioskiem z doświadczeń szkoły amerykańskiej jest jednak uszczegółowienie i zróżnicowanie rozwiązań kolizyjnych³³. Widoczne jest też w szerszym zakresie „wtargnięcie” do analizy kolizyjnej rozwiązań prawa merytorycznego³⁴. Przejawia się to w stosowaniu prawa korzystniejszego dla poszkodowanego. Warto mieć to na uwadze, dokonując oceny kolizyjnoprawnej skutków stosowania sztucznej inteligencji. Pozostawienie zbyt wielkiej swobody sędziemu w sprawach dotyczących sztucznej inteligencji podważałoby jednak pewność prawa i skutkowałoby preferencją dla stosowania własnego prawa.

---

²⁹ T. Pajor: *Nowe tendencje w części ogólnej prawa prywatnego międzynarodowego państw europejskich*, „Problemy Prawne Handlu Zagranicznego” 1995, t. 18, s. 65; P. Lagarde: *Le principe de proximité dans le droit international privé contemporain*, „Recueil des cours de l’Académie de droit international de la Haye” 1986, T. 196, s. 9—237.

³⁰ M. Sośniak: *Zobowiązania...*, s. 59 i n.

³¹ M.A. Zachariasiewicz: *Wpływ nowych tendencji amerykańskiego prawa kolizyjnego na rozwój prawa prywatnego międzynarodowego w Europie*, „Studia Iuridica Silesiana” 1979, nr 5, Katowice 1979, s. 269.

³² *Ibidem*, s. 269 i 276.

³³ H. Sonnenberger: *Droit international privé allemand vers la fin du vingtième siècle: Avancée ou recul?*, German Reports on Public Law Presented to the XV. International Congress on Comparative Law. Hrsg. E. Riedel, Nomos 1998, s. 6 i n.

³⁴ M.A. Zachariasiewicz: *Wpływ...*, s. 271—271.

4. Czy możemy mówić o statucie personalnym albo przynależności sztucznej inteligencji do danego państwa?

Pojawiają się propozycje nadania sztucznej inteligencji osobowości prawnej bądź ograniczonej zdolności do dokonywania czynności prawnych³⁵. Wydaje się, że za wcześnie jest, aby pojęcie „osoby” definiować w sposób neutralny, używając np. pojęć typu „osoba cyfrowa” czy „osoba elektroniczna”³⁶. Wymagane są dalej idące przemiany społeczne i prawne w tym obszarze.

Pojawia się pytanie, czy z właściwego dla prawa prywatnego międzynarodowego funkcjonalnego punktu widzenia sztuczna inteligencja można scharakteryzować jako prawnie niezależny i samodzielny twór posiadający własną wolę, który jako taki występuje w relacjach zewnętrznych³⁷.

Otóż zasadniczym kryterium decydującym dla zastosowania właściwych norm kolizyjnych jest nie tyle posiadanie osobowości prawnej, co rozpoznawalnej na zewnątrz autonomii organizacyjnej³⁸. O tym, czy

³⁵ L. Solum: *Legal Personhood for Artificial Intelligences*, „North Carolina Law Review” 1992, Nr 4, s. 1284—1285; P. Čerka, J. Grigienė, G. Sirbikytė: *Is it possible to grant legal personality to artificial intelligence software systems?*, „Computer Law & Security Review” 2017, vol. 5, s. 685 i n.; C. Magnusson Sjöberg: *Legal Automation: AI and Law Revisited*, w: *Legal Tech, Smart Contracts and Blockchain. Perspectives in Law, Business and Innovation*. Red. M. Corrales, M. Fenwick, H. Haapio. Singapore 2019, s. 182 i n. W polskiej literaturze m.in. M. Janowska: *Podmiotowość prawna sztucznej inteligencji?*, w: *O czym mówią prawnicy, mówiąc o podmiotowości*. Red. A. Bielska-Brodziak. Katowice 2015, s. 171 i n.; M. Uliasz: *Sztuczna inteligencja jako sztuczna osoba prawna w: Sztuczna inteligencja, blockchain, cyberbezpieczeństwo oraz dane osobowe. Zagadnienia wybrane*. Red. K. Flaga-Gieruszyńska, J. Gołaczyński, D. Szostek. Warszawa 2019, s. 23, 29—31; M. Rojszczak: *Prawne aspekty...*, s. 8. Zob. także A. Chłopecki: *Silna SI i jej rola w społeczeństwie. Podmiotowość SI?*, w: *Sztuczna inteligencja — szkice prawnicze i futurologiczne*, Warszawa 2018. Autor wskazuje na wyróżnienie tzw. słabej (wąskiej) i silnej (ogólnej) sztucznej inteligencji. Słaba sztuczna inteligencja ma zdolność samouczenia się, działa w sposób samodzielny (autonomiczny) i nie podlega pełnej kontroli osoby lub osób fizycznych. Silna (ogólna) sztuczna inteligencja ma ponadto zdolności samopoznawcze, tzw. samoświadomość (s. 5).

³⁶ C. Magnusson Sjöberg: *Legal...*, s. 183.

³⁷ Por. L. Floridi, J. Cowls, M. Beltrametti, R. Chatila, P. Chazerand, V. Dignum, C. Luetge, R. Madelin, U. Pagallo, F. Rossi, B. Schafer, P. Valcke, E.J.M. Vayena: *AI4People — An Ethical Framework for a Good AI Society: Opportunities, Risks, Principles, and Recommendations*, *Minds and Machines* 2018, vol. 28(4), s. 689—707.

³⁸ Por. C. Magnusson Sjöberg: *Legal...*, s. 184.

dana sztuczna inteligencja osobowość tę posiada będzie decydować dopiero norma materialna wskazana przez właściwą normę kolizyjną. Posiadanie osobowości prawnej podlega więc ustaleniu na podstawie właściwej normy kolizyjnej. Jak wiadomo, w obrocie występują podmioty, które choć nie posiadają osobowości prawnej, to mają jednak zdolność prawną³⁹.

W świetle prawa prywatnego międzynarodowe chodzi nie tyle o ustalenie osobowości prawnej, ile o podmiotowości prawnej⁴⁰. W pojęciu podmiotowości prawnej mieści się zarówno osobowość prawna, jak i zdolność prawna jednostek organizacyjnych niebędących osobami prawnymi. Prawo obce jako właściwe w danej sprawie może zatem „umieścić” sztuczną inteligencję w obrocie prawnym, nie kreując jej przy tym na osobę w rozumieniu prawnym.

W doktrynie prawa prywatnego międzynarodowego wyróżnia się pojęcie statutu personalnego⁴¹, jak i przynależności danej osoby do określonego państwa⁴². Prawo właściwe dla zdolności sztucznej inteligencji nazywane będzie statutem personalnym sztucznej inteligencji. Statutowi personalnemu podlegają ocena zdolności i innych elementów sztucznej inteligencji. Natomiast pojęcie przynależności sztucznej inteligencji do danego państwa jest związane z istnieniem określonych więzi sztucznej inteligencji z danym państwem. Przynależność może być określana za pomocą tych samych czynników, co stanowiące łącznik normy kolizyjnej wyznaczającej statut personalny sztucznej inteligencji. Statutem personalnym sztucznej inteligencji byłby wtedy system prawny państwa, do którego sztucznej inteligencji należy. Rozróżnienie to ma znaczenie ze względu na różną naturę przepisów regulujących działalność sztucznej inteligencji. Od uznania osobowości prawnej sztucznej inteligencji należy też odróżnić dopuszczalność podjęcia przy wykorzystaniu sztucznej inteligencji działalności na terenie danego państwa, co może (i powinno) podlegać danej krajowej regulacji prawnej.

Ustalenie statutu personalnego sztucznej inteligencji nie oznacza automatycznego i bezwarunkowego uznania, że sztuczna inteligencja istnieje i ma osobowość prawną według swego statutu personalnego. Po pierwsze uzasadniona, ze względów wskazanych powyżej, wydaje się w pewnych sytuacjach ingerencja klauzuli porządku publicznego. Po

³⁹ A. Wowerka: *System Prawa Prywatnego*, Tom 20A, s. 627.

⁴⁰ Ibidem, s. 627.

⁴¹ A. Maćczyński: *Statut personalny osób fizycznych. Refleksje „de lege lata i de lege ferenda”*, w: „*Leges sapere*”. *Studia i prace dedykowane profesorowi Januszowi Sondłowi w pięćdziesiątą rocznicę pracy naukowej*. Red. W. Uruszczak, P. Święcicka, A. Kremer. Kraków 2008, s. 310 i n.

⁴² Por. w odniesieniu do osób prawnych M. Pazdan: *Prawo...*, s. 142.

drugie *de lege ferenda* celowe będzie wprowadzenie przepisu wprowadzającego wymaganie odrębnego aktu uznania osobowości prawnej sztucznej inteligencji.

Szczególny przypadek dotyczy systemów sztucznej inteligencji kreowanych na międzynarodowe osoby prawne⁴³. Nastąpi to w przypadku gdy dwa lub więcej państwa podejmą akt prawny statuujący system sztucznej inteligencji. Od tego przypadku należy jednak odróżnić sytuację, gdy sztuczna inteligencja jest powiązana z więcej niż jednym państwem, np. ze względu na finansowanie danego systemu sztucznej inteligencji.

Nie można wykluczyć sytuacji, w których zgodnie z przepisami *legis causae*, do wyjaśnienia mechanizmu reprezentacji przez sztuczną inteligencję danych osób posłuży teoria przedstawicielstwa. W praktyce używany jest też termin „agent inteligentny” w celu określenia wszelkich typów systemów informatycznych, które dzięki zdolności uczenia się i (dotychczas bardzo ograniczonej) swobody w podejmowaniu decyzji mogą samodzielnie rozwiązywać problemy określonego rodzaju⁴⁴.

5. Sztuczna inteligencja w świetle klauzuli porządku publicznego oraz innych mechanizmów korekcyjnych

Kolejnym etapem analizy kolizyjnoprawnej jest rozważenie, czy skutki zastosowania obcego prawa właściwego nie naruszają podstawowych zasad porządku prawnego państwa organu orzekającego w sprawie. Umożliwia to zastosowanie klauzuli porządku publicznego (franc. *ordre public*, ang. *public policy*, niem. *Vorbehaltsklausel*). Stanowi ona formę obrony przed trudnymi do zaakceptowania skutkami zastosowania norm wynikających z obcego prawa⁴⁵.

Przykładem potencjalnych przypadków zastosowania przepisów korygujących może być przypadek wykorzystania algorytmów sztucznej inteligencji przy wyborze prawa⁴⁶. Chodzi tu np. o tzw. dynamiczny wybór

⁴³ Por. A. Wowerka: *System...*, s. 630.

⁴⁴ C. Magnusson Sjöberg: *Legal...*, s. 184; M. Rojszczak: *Prawne aspekty...*, s. 6.

⁴⁵ M. Pazdan: *Prawo...*, s. 105.

⁴⁶ Por. M. McParland: *The Rome I Regulation on the law applicable to contractual obligations*, Oxford 2015, s. 2 i n., C. Kohler: *L'autonomie de la volonté en droit international privé: un principe universel entre libéralisme et étatisme*, „Rec. des Cours”

prawa. Wspólną cechą tego rodzaju porozumień jest to, że dokonany przez strony wybór prawa właściwego dla umowy nie może zostać uznany za jasny, ustalony i uzgodniony od samego początku, ale pozostaje otwarty do ustalenia w późniejszym terminie, albo też jest tymczasowy i otwarty na zmianę lub umożliwia odejście od niego w późniejszym terminie. Nie ma przeszkód, aby wykorzystać w tym celu algorytmy sztucznej inteligencji. Klauzula wyboru prawa wprowadzona przez algorytm może jednak stanowić klauzulę niezgodnioną indywidualnie, tj. klauzulę, na której treść druga strona nie miała rzeczywistego wpływu. W szczególności odnosi się to do postanowień umowy, przejętych z wzorca zaproponowanego konsumentowi przez przedsiębiorcę. W celu utrzymania niezbędnego stopnia autonomii woli stron konieczne wydaje się zapewnienie mechanizmów gwarantujących, że strona kontaktująca się ze sztuczną inteligencją ma świadomość, iż wchodzi z nią w interakcję, tj. że „po drugiej stronie” znajduje się sztuczna inteligencja⁴⁷. Celowe wydaje się zapewnienie dostępu do algorytmów będących podstawą działania sztucznej inteligencji oraz mechanizmów zapewniających zrozumienie sposobu działania sztucznej inteligencji oraz ich wpływu na proces decyzyjny. Taki wymóg mógłby zostać uznany za kluczowy z punktu widzenia porządku publicznego. Formułują go przecież pierwsze globalne dokumenty prawne dotyczące sztucznej inteligencji (Rada Europy i OECD).

W ustawie z 2011 r. klauzulę porządku publicznego przewiduje art. 7. Jego treść jest następująca: „Prawa obcego nie stosuje się, jeżeli jego stosowanie miałyby skutki sprzeczne z podstawowymi zasadami porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej”. W rozporządzeniach Rzym I i II jej brzmienie jest następujące: „Stosowanie przepisów prawa, wskazanego jako właściwe przez niniejsze rozporządzenie, może zostać wyłączone jedynie wówczas, gdy takie stosowanie jest w sposób oczywisty niezgodne z porządkiem publicznym państwa siedziby sądu” (art. 21 Rzym I oraz 26 Rzym II). Przewidziano ją również we wszystkich konwencjach haskich⁴⁸.

Podstawowe znaczenie ma konkretny skutek zastosowania normy prawa obcego. Rezultat może być bowiem zbliżony do wyniku, jaki da-

2013, vol. 359, s. 285 i n., G. Rühl: *Party autonomy in the private international law of contracts: transatlantic convergence and economic efficiency*, w: *Conflict of laws in a globalized world*. Red. E. Gottschalk, R. Michaels, G. Rühl. Cambridge, s. 153—183.

⁴⁷ Por. S. Vogenauer: *Regulatory competition through choice of contract law and choice of forum in Europe: theory and evidence*, w: *Regulatory competition in contract law and dispute resolution*. Eds. H. Eidenmüller. München—Oxford 2013, s. 227—286 oraz G. Wagner: *Dispute resolution as a product: competition between civil justice systems*, w: *Regulatory competition in contract law and dispute resolution*. Eds. H. Eidenmüller. München—Oxford 2013, s. 347—422.

⁴⁸ M. Zachariasiewicz: *Klauzula porządku publicznego jako instrument ochrony materialnoprawnych interesów i wartości fori*, Warszawa 2018, s. 25.

łoby zastosowanie prawa własnego, np. utrzymania ważności umowy zawartej przy wykorzystaniu sztucznej inteligencji. Klauzulą należy posługiwać się rozważnie i w umiejętny sposób, stosując ją wyjątkowo i nie wychodząc poza granice istotnych potrzeb⁴⁹. Zastosowanie normy prawa obcego powinno być w sposób oczywisty nie do pogodzenia z własnym porządkiem prawnym.

Próba rozstrzygnięcia wszystkich przypadków, w których polski organ może mieć do czynienia ze sztuczną inteligencją, jedną prostą normą zakazującą stosowania prawa obcego regulującego tego typu związki, jest z założenia wadliwa. Chodzić wszakże może o bardzo różnego rodzaju sytuacje (w tym umowy, delikty, własność intelektualna) i bardzo różne skutki (np. skuteczność i ważność umowy, szkoda wyrządzona przez produkt zawierający algorytmy sztucznej inteligencji). W grę wchodzi też stany faktyczne w różnym stopniu związane z polskim obszarem prawnym. Całkowite odrzucenie możliwości stosowania prawa obcego w tych wszystkich przypadkach stanowi rażący przypadek udzielenia pierwszeństwa pryncypialnemu przywiązaniu do własnych przekonań moralnych i prawnych oraz prymatu ideologii nad potrzebą uwzględniania uzasadnionych oczekiwań i potrzeb obrotu transgranicznego. Jest ono nie tylko brakiem szacunku wobec obcych systemów prawnych oraz umiejętności dostrzeżenia odmienności różnych przypadków, ale także wyrazem nieufności we własne organy orzecznicze, powołane do ochrony podstawowych wartości własnego systemu prawnego w nawiązaniu do okoliczności indywidualnych stanów faktycznych.

Jak wskazuje M. Zachariasiewicz, skutki którym służy klauzula porządku publicznego (wyłączenie zastosowania prawa obcego) mogą zostać osiągnięte również na podstawie innych działań, w tym nieuprawnionych manipulacji elementami stanu faktycznego lub wadliwego posługiwania się normami kolizyjnymi, zmierzających do faworyzowania *legis fori* już na etapie wskazania prawa właściwego⁵⁰.

W przypadku sztucznej inteligencji do czynienia możemy mieć z przepisami, które powinny być stosowane niezależnie od tego, jakiemu prawu dany stosunek podlega. Przykładem są wypadki drogowe spowodowane przez autonomiczne pojazdy. Przepisy te dochodzą do głosu obok prawa, któremu stosunek podlega⁵¹. Są to przepisy wymuszające swoje zastoso-

⁴⁹ M. Zachariasiewicz: *System Prawa Prywatnego*, Tom 20A, s. 492.

⁵⁰ M. Zachariasiewicz: *Klauzula...*, s. 3.

⁵¹ M. Pazdan: *Prawo...*, s. 30.

wanie. Na ich znaczenie wskazuje art. 8 ustawy z 2011 r. oraz art. 9 rozporządzenia Rzym I.

W międzyczasie tworzone są w prawie krajowym normy przeznaczone sztucznej inteligencji. Powstaje pytanie, czy można je zasadnie wyodrębnić na potrzeby relacji o charakterze międzynarodowym. W prawie prywatnym międzynarodowym wyróżnia się normy określające to w jaki sposób należy traktować w państwie obce osoby fizyczne i prawne, czy i w jakim zakresie podlegają ograniczeniom w zakresie nabywania i wykonywania praw. Są to normy prawa obcych (cudzoziemców)⁵². Na analogicznej zasadzie mogłyby funkcjonować normy poświęcone sztucznej inteligencji. Nie można jednak wykluczyć, że dotyczące jej stosunki prawne będą mieć charakter wyłącznie krajowy, pozbawiony elementu zagranicznego.

6. Wnioski

Wstępne ustalenia dotyczące problematyki sztucznej inteligencji w prawie prywatnym międzynarodowym są następujące:

1. Próba ustalenia ogólnego statutu sztucznej inteligencji wydaje się być z góry skazana na porażkę, ponieważ zdarzenia prawne powiązane z algorytmami sztucznej inteligencji charakteryzują się znaczną złożonością.
2. Za pomocą norm kolizyjnych nie da się niczego ani zalegalizować, ani zdelegalizować, w tym przesądzić o skutkach prawnych wykorzystania algorytmów sztucznej inteligencji. Normy te wskazują jedynie prawo właściwe. Nie mają na celu wartościowania systemów prawnych, ich porównywania, a tym bardziej dyskryminowania obcych rozwiązań prawnych dotyczących sztucznej inteligencji (nawet jeśli wydają się nam niewłaściwe).
3. Okoliczność, że w prawie prywatnym międzynarodowym brak jest bezpośredniego odniesienia do sztucznej inteligencji nie oznacza, że mamy do czynienia z luką rzeczywistą. Co najwyżej możemy mówić o tzw. luce pozornej. Zapobieżenie ewentualnej luce w zakresie sztucznej inteligencji zapobiega bowiem podjęcie odpowiednich zabiegów kwalifikacyjnych w celu określenia pojęć określających zakres danej normy kolizyjnej, np. pojęcia osoby prawnej.

---

⁵² Ibidem, s. 29.

4. Okoliczność, że dana sytuacja wiąże się ze sztuczną inteligencją nie determinuje właściwość *legis fori* (prawa obowiązującego w siedzibie organu orzekającego w sprawie). W określonych sytuacjach możliwe jest zastosowanie prawa obcego, co oczywiście nie wyklucza możliwości zastosowania — na zasadzie wyjątku — klauzuli porządku publicznego.
5. Postępujący dynamicznie rozwój gospodarki opartej na algorytmach sztucznej inteligencji nie podważa klasycznego, europejskiego systemu reguł kolizyjnych. W przypadku sztucznej inteligencji korzystanie z norm kolizyjnych nie może zachodzić jednak w sposób mechaniczny. Przy doborze łączników należy dążyć do osiągnięcia kompromisu pomiędzy pewnością prawa (przewidywalnością właściwości prawa) a nakazem poszukiwania prawa najściślej związanego z podlegającym ocenie stosunkiem.
6. Ustalenie statutu personalnego sztucznej inteligencji nie oznacza automatycznego i bezwarunkowego uznania, że sztuczna inteligencja istnieje i ma osobowość prawną według swego statutu personalnego. W poszczególnych przypadkach przydatne może być ustalenie przynależności sztucznej inteligencji do danego państwa, które jest związane z istnieniem określonych więzi sztucznej inteligencji z danym państwem.
7. Odrzucenie *a priori* możliwości stosowania prawa obcego w sprawach dotyczących sztucznej inteligencji stanowi rażący przypadek udzielenia pierwszeństwa pryncypialnemu przywiązaniu do własnych przekonań moralnych i prawnych oraz prymatu ideologii nad potrzebą uwzględniania uzasadnionych oczekiwań i potrzeb obrotu transgranicznego.